

Els governs catalanistes i d'esquerres: una experiència de govern a la recerca de sentit?

JAUME BELLMUNT

Patró de la Fundació Rafael Campalans

El propòsit d'aquest article és assajar de fer un balanç dels gairebé set anys de governació de les esquerres catalanes, amb la pretensió de defugir de la mirada immediata i de situar-la en una certa perspectiva històrica. Pot tenir sentit fer aquest exercici poc temps abans que els electors decideixin si donen una nova oportunitat a la possibilitat de reeditar aquesta experiència de govern, sempre que els partits implicats en tinguin la voluntat.

Es tracta de dilucidar quin pòsit deixa en el país la governació de les esquerres catalanes durant dues legislatures. La possible resposta topa d'entrada amb el cúmul de llocs comuns, de sobreentesos, d'estereotips, de veritats a mitges que en tots aquests anys s'han anat sedimentant sobre l'actuació de les esquerres al govern. Certament, hi ha establert un relat sobre l'anomenat tripartit, àmpliament recollit pels mitjans de comunicació. L'èxit des del primer dia d'aquesta denominació del govern n'és la prova millor, sense que hagi estat possible capgirar aquesta visió apriorística i substituir-la per un relat propi, reconegut i acceptat mediàticament i socialment. No es tracta ara de lamentar-se'n, però no deixa de ser un índex prou significatiu d'alguna de les insuficiències del projecte.

De l'esgotament del pujolisme...

Un projecte polític que neix en el context de l'esgotament de la llarga etapa de governació de Convergència i Unió. Una etapa caracteritzada pel seu caràcter fundacional del segon període estatutari de la Catalunya del segle XX i per l'hiperlideratge assumit i reconegut de Jordi Pujol, fins al punt d'esdevenir una mena de règim, identificat com el pujolisme.

Establir un balanç del pujolisme s'escapa a l'objecte d'aquest article, però sense unes pinzellades generals és difícil fonamentar la justificació del projecte alternatiu que el va substituir. Com s'ha apuntat abans, la combinació del caràcter fundacional i del fort lideratge personal proporcionaren als governs de CiU l'avantatge d'identificar-se gairebé en exclusiva amb la construcció de l'autogovern i amb la recuperació de la identitat catalana, deixant fora d'aquest terreny de joc a unes esquerres catalanistes que paradoxalment havien portat la iniciativa en el

període immediatament anterior de la Transició. Així, en l'haver dels vint-i-tres anys del pujolisme cal apuntar-hi la plena institucionalització de la Generalitat, desplegant l'Estatut d'Autonomia de 1979 amb la voluntat de projectar l'autogovern més enllà de l'estricta marc competencial. Com també és rellevant la definició de determinades polítiques estratègiques –especialment la política lingüística– comptant amb el concurs de les forces de l'oposició. Al temps que s'establia una dialèctica de negociació amb els successius governs espanyols, en funció de la seva major o menor feblesa política. En el passiu, cal anotar la manca de voluntat de construir de forma acordada l'entramat institucional i territorial de Catalunya, amb fracassos notoris referents a la llei electoral, l'organització territorial, l'administració i la funció públiques. Així com la renúncia a influir i pressionar per fer evolucionar el marc institucional espanyol cap a un reconeixement explícit de la seva pluralitat nacional, cultural i lingüística.

A partir de 1995, en el moment en què CiU perd la majoria absoluta, s'obre la perspectiva d'una possible alternança en el Govern de la Generalitat. Per arribar-hi calia un procés de concertació de les esquerres (que ja feia temps s'havia demostrat viable en l'àmbit municipal), l'emergència d'un lideratge que la representés, la visualització dels límits del projecte pujolista i, en definitiva, els encerts i els errors d'uns i altres en moure's en una situació canviant.

... al projecte alternatiu de les esquerres

És precisament el suport de CiU als governs del Partit Popular –justificat inicialment per la possibilitat d'una evolució de la dreta espanyola vers posicions més favorables a la pluralitat nacional d'Espanya– el que actuarà com a factor cohesionador de les esquerres, que per primera vegada en molt de temps estaven en condicions d'apoderar-se de la bandera de l'autogovern i de la seva millora. Així, la renúncia implícita de Pujol a reformar l'Estatut per assolir el recolzament del PP el 1999 permetrà a les esquerres catalanes portar la iniciativa en un camp que havia estat monopolitzat per CiU. Era un primer pas que no deixava de ser, però, més reactiu que proactiu.

L'afebliment electoral de CiU va verificar-se en dos moments successius que donaren pas a dos escenaris polí-

tics diferents. El primer, l'any 1999, on la força emergent d'un PSC, liderat per Pasqual Maragall i coalitzat amb Ciutadans pel Canvi i parcialment amb ICV, aconsegueix ser el partit més votat, tot i que CiU evita *in extremis* perdre el Govern en obtenir més escons i el suport del PP. Es donava la situació prou madura pel canvi, però en la que el vell no acabava de morir i el nou de néixer. Un retard probablement fatal a la vista dels esdeveniments posteriors, perquè d'haver-se consumat en aquell moment la victòria de les esquerres hagués comptat amb una força política central clarament dominant —el PSC— i amb un lideratge potent de Pasqual Maragall.

El segon escenari, el de 2003, serà el que finalment conduirà a l'alternança, gràcies a una nova davallada electoral de CiU, però amb una recomposició de l'equilibri de forces dins de les esquerres catalanes, amb un PSC-Ciutadans afeblit i amb una ERC en ascens espectacular que li permetia ser àrbitre de la governació de Catalunya. En definitiva, la clau de l'alternança ja no estava tant en el lideratge de Pasqual Maragall com en la decisió d'una ERC encapçalada per Josep-Lluís Carod-Rovira.

És obvi que l'acord de les esquerres catalanistes no podia ser el mateix en un o l'altre escenari, ni en el cas que la seva literalitat hagués estat idèntica. El cert és que es va produir finalment un acord orientat a procedir a l'alternança en el Govern de Catalunya, a impulsar, primer, i desplegar, després, la reforma de l'Estatut per superar les mancances i els defectes acumulats en dues dècades d'autogovern, a aplicar unes polítiques públiques amb voluntat de reforma social i d'innovació democràtica. Unes orientacions i uns acords programàtics que s'han mantingut en línies generals durant les dues legislatures i que han permès formar els governs de coalició presidits per Pasqual Maragall, primer, i José Montilla, després. El rendiment polític formal de la coalició ha estat més que acceptable en garantir sistemàticament la majoria parlamentària que ha recolzat el Govern i donat estabilitat a la política catalana. Amb una única crisi realment greu, però determinant, que amb la sortida d'ERC de l'executiu va suposar el final anticipat de la primera legislatura.

Uns governs afectats per condicionants polítics, econòmics, mediàtics, personals

Però també és cert que els governs de coalició, especialment durant el període comprès entre desembre de

2004 i maig de 2006, han projectat sovint una imatge de poca cohesió interna, puntejada per conflictes més o menys importants, però habitualment perturbadors. Per a uns, això formaria part dels problemes inherents a tot govern de coalició i que la manca d'experiència dels actors mateixos i de l'opinió pública catalana haurien acabat per exagerar-ne la seva importància. Per a d'altres, seria la prova de la falta de consistència del projecte, degut al caràcter inconciliable dels propòsits últims i de les cultures polítiques dels tres socis de govern, a la manca d'un lideratge presidencial fort i a una immaduresa política que hauria abonat el tacticisme i el sectarisme.

Més enllà de les interpretacions de part, s'ha de considerar un factor estructural del sistema polític català que s'ha d'entendre determinant en l'evolució dels esdeveniments. Es tracta de la dura competència dins de l'espai polític nacionalista entre CiU i ERC. Una competència constant, a voltes soterrada, a voltes pública, amb efectes negatius en tot el procés estatutari, i reorientada posteriorment vers la lluita per adquirir protagonisme en les successives onades de consultes populars per a la independència. Com tampoc poden deixar de tenir-se en compte els factors personals, determinants en els lideratges i la seva projecció política i social, i que poden resumir-se en el fet que cap dels tres signants del Pacte del Tinell dirigeix avui la seva força política.

I tot plegat suficientment amplificat per un sistema mediàtic instal·lat còmodament en l'explotació de tota mena de situacions i episodis potencialment conflictius.

D'altra banda, tampoc poden obviar-se les conseqüències de la interacció permanent entre la política catalana i la política espanyola. En set anys s'ha passat per una etapa inicial de confrontació explícita entre el govern catalanista i d'esquerres i el govern del Partit Popular (plantejada clarament en el mateix Pacte del Tinell); per una etapa posterior a les eleccions generals de març de 2004 centrada en una forta expectativa de sintonia entre els governs d'esquerres a Catalunya i Espanya; per un procés de distanciament conforme avançava la tramitació de la reforma estatutària (culminat amb la renúncia del president Maragall a la reelecció); i finalment per la consolidació d'aquest distanciament des del primer moment de l'actual legislatura catalana, en la que el primer secretari del PSC decideix renovar el pacte per reeditar el govern catalanista i d'esquerres.

Tot i els condicionants, durant tots aquests anys s'ha produït una acció política vigorosa, centrada i concretada en una extensa i intensa acció de govern, que massa sovint ha quedat ocultada pel complex procés polític de reforma, aprovació, aplicació i defensa de l'Estatut i, més tard, pel descabdellament d'una crisi econòmica de gran magnitud i impacte social

En aquesta evolució es dona la paradoxa que el govern espanyol que més s'ha esforçat per millorar l'autogovern de Catalunya i per entendre la pluralitat espanyola sigui vist de forma distant, quan no clarament hostil, per una part significativa de l'opinió pública catalana. Sense que, d'altra banda, hagi millorat l'acceptació d'un Partit Popular, identificat inequívocament com el principal enemic del nou Estatut. En definitiva, la coincidència del refredament del PSOE amb la persistència de l'hostilitat del PP ha alimentat –i segueix alimentant– la sensació d'un distanciament progressiu entre Catalunya i Espanya.

Tot i els condicionants exposats i els imponderables inherents a tota acció humana, durant tots aquests anys s'ha produït una acció política vigorosa, centrada i concretada en una extensa i intensa acció de govern, que massa sovint ha quedat ocultada pel complex procés polític de reforma, aprovació, aplicació i defensa de l'Estatut i, més tard, pel descabdellament d'una crisi econòmica de gran magnitud i impacte social.

Aquesta acció política no s'ha traduït però en una acció coherent per conquerir l'hegemonia cultural per part de les esquerres. No s'ha produït un canvi significatiu del marc simbòlic en el que es juga la política catalana. I si s'ha produït no és degut a l'acció del Govern d'esquerres, sinó a la d'algun dels partits de govern i a corrents de fons de la pròpia societat catalana. En tot cas, s'han mantingut inèrcies del passat, probablement més arrelades del que molts podien pensar, i no s'han clarificat els horitzons de futur, que més aviat s'han tornat més confusos. Hi ha qui creu, en canvi, que sí que s'ha produït un canvi significatiu en consolidar-se la hegemonia del catalanisme gràcies a la plena expressió de la seva pluralitat política i a la capacitat per arribar a acords de país entre un Govern catalanista i una oposició catalanista. Però aquest punt de vista sembla obviar que la projecció d'aquesta hegemonia catalanista s'ha esbiaixat cap a la versió sobiranista del catalanisme i que aquí rau un dels problemes de fons que han dificultat la consolidació d'una cultura política compartida entre les forces integrants de la coalició governamental.

Apuntada aquesta qüestió, el més rellevant és comprovar fins a quin punt els propòsits reformadors que justificaven la coalició de les esquerres catalanistes s'han vist acompanyats, en quin grau i amb quines conseqüències. I sobretot fins a quin punt marquen tendències sòlides de futur o bé només tindran efectes efímers i poc profunds.

L'alternança política

En primer lloc, tenim l'alternança política en si mateixa. L'alternança després de 23 anys de governs del mateix color polític ha constituït una prova de la bona salut democràtica del nostre sistema polític, malgrat que des de CiU es reivindicués –sobretot en el cas de la segona legislatura– una mena de primogenitura que li donaria el dret a presidir la Generalitat i a governar pel fet de ser la primera força política, obviant la naturalesa parlamentària i no presidencial del sistema. En tot cas, les institucions han funcionat correctament i han estat capaces de configurar una majoria parlamentària que ha investit presidents que han format governs estables.

Però més enllà dels aspectes formals i institucionals, el fet més rellevant associat a la verificació de l'alternança és

que s'ha pogut refutar amb fets polítics rellevants la pretensió de monopolitzar i patrimonialitzar el catalanisme per part de CiU i afirmar així el seu caràcter plural i transversal, i la possibilitat que l'autogovern de Catalunya pugui ser dirigit per forces polítiques ideològicament diverses.

L'autogovern

En segon lloc, s'ha de considerar el projecte central que ha marcat en gran part les dues legislatures dels governs d'esquerres: la reforma de l'Estatut i la seva aplicació. Pot afirmar-se que l'Estatut de 2006 constitueix un avenç en el reconeixement nacional de Catalunya dins de l'Estat espanyol i una ampliació i consolidació de les facultats i les condicions d'autogovern de Catalunya. Amb l'Estatut, Catalunya ha augmentat i millorat la seva capacitat de decisió col·lectiva. En un sentit polític, pot afirmar-se també que es tracta de la renovació del pacte entre les institucions representatives de Catalunya i de l'Estat espanyol, referendat pel poble català, que reconeix la singularitat política catalana i els seus instruments per autogovernar-se. I des d'un punt de vista pràctic, és indubtable que l'Estatut s'està aplicant a bon ritme, amb el finançament aprovat, amb traspessos rellevants realitzats, amb un desplegament legislatiu intern avançat.

Però també s'ha de reconèixer que s'ha pagat –s'està pagant– un cost elevat per l'Estatut. Amb el desgast polític del conjunt de les forces catalanistes que sembla no tenir final, amb ruptura governamental inclosa i la decisió del president Pasqual Maragall de renunciar a la reelecció.

El fet més rellevant associat a la verificació de l'alternança és que s'ha pogut refutar amb fets polítics rellevants la pretensió de monopolitzar i patrimonialitzar el catalanisme per part de CiU i afirmar així el seu caràcter plural i transversal, i la possibilitat que l'autogovern de Catalunya pugui ser dirigit per forces polítiques ideològicament diverses

Amb la fatiga de la societat catalana, aliena en bona part a la tensió política originada entorn del procés estatutari. Amb el deteriorament progressiu de la relació política i sentimental amb Espanya que la sentència del Tribunal Constitucional no farà més que accentuar molt probablement. Amb unes dificultats de desplegament i d'aplicació més altes de les previstes, tal com es va demostrar en la difícil negociació del finançament. Fins al punt que és legítim fer-se la pregunta si l'esforç valia la pena, sobretot a la vista de la incertesa que provoca la sanció constitucional de l'Estatut que podria portar l'autogovern de Catalunya a un carreró de difícil sortida, amb complicacions institucionals i polítiques d'extrema gravetat que afectarien el conjunt de l'Estat espanyol.

Les orientacions estratègiques de l'acció de govern

Un tercer propòsit dels governs d'esquerres ha estat desplegar un ambiciós programa de govern amb voluntat estratègica per mitjà de les corresponents polítiques públiques. Una acció programàtica que es distingeix per quatre grans orientacions estratègiques: enfortir els serveis públics, impulsar la transició cap a un nou model productiu, garantir la cohesió social del país amb especial atenció a la integració de la nova immigració i, finalment, propiciar l'equilibri territorial i mediambiental per mitjà d'una exhaustiva planificació i d'una forta inversió en infraestructures.

Efectivament, en dues legislatures els serveis públics que configuren el nostre Estat del benestar han experimentat un fort creixement per atendre una demanda a l'alça, a la vegada que s'ha procedit a reformes per millorar-ne els resultats i que s'han incorporat noves polítiques. És el cas de l'educació, la salut, els serveis socials (atenció a la dependència), la seguretat pública, el transport públic o la innovadora política de barris.

Aquest esforç extraordinari va ser precedit d'un sanejament de les finances públiques i s'ha beneficiat dels anys favorables de la conjuntura econòmica. Amb l'aplicació del nou finançament s'han obert perspectives favorables a la seva consolidació, enfosquides però per l'impacte de la crisi econòmica.

La consciència dels punts febles de l'economia catalana va estar present de bon començament en el plantejament de la política econòmica del nou Govern que s'ha acabat concretat en una estratègia per facilitar la transició

cap a un nou model productiu més competitiu que garanteixi la plena internacionalització de l'economia catalana, la renovació del seu teixit industrial i la incorporació a l'economia del coneixement, amb la consolidació de sectors econòmics emergents i d'alt valor afegit. Aquesta orientació estratègica ha estat compartida pels agents econòmics i socials del país, garantia de permanència en el temps i d'una sortida de la crisi en la bona direcció, i concretada en l'Acord Estratègic, en el Pacte per la Innovació i en diverses lleis aprovades pel Parlament.

Factors claus per garantir la competitivitat present i futura de l'economia catalana són el capital humà i el capital físic. La reforma de la política educativa gràcies a una Llei d'Educació pactada amb la principal força de l'oposició i el manteniment sostingut d'una política de recerca i innovació constitueixen actius de l'esforç destinat a la millora del capital humà. Com, d'altra banda, també s'erigeix en una actiu incontestable de l'obra dels governs d'esquerres la pacient tasca de planificació territorial i mediambiental, peça imprescindible per possibilitar un creixement racional, endreçat i equilibrat i per superar el desordre territorial heretat. Una planificació que ha anat acompanyada de l'esforç inversor en infraestructures més intenses realitzat mai al país, incre-

mentant espectacularment els recursos destinats a la inversió, incidint directament en la programació i en els recursos invertits per l'Administració de l'Estat gràcies a l'aplicació de la disposició addicional tercera del nou Estatut relativa al finançament de noves infraestructures.

Finalment, l'altra orientació estratègica de fons ha estat

la destinada a mantenir la cohesió social del país, a seguir fent possible cada dia un mot d'ordre fundacional del nostre autogovern especialment volgut per les esquerres catalanistes: "Catalunya, un sol poble". I és obligat recordar que en aquests anys s'ha hagut d'afrontar una onada immigratòria d'un volum i d'una intensitat inèdita en el nostre país i en els països del nostre entorn. A fer-ho possible han contribuït l'esforç d'acollida dels immigrants més petits i joves a les escoles del país, el funcionament dels serveis públics de salut, la definició i desplegament d'una política social adaptada a la nova realitat, l'aplicació d'una política urbanística innovadora atenta a les microrealitats dels barris per evitar la creació de guetos urbans o la culminació del desplegament dels Mossos d'Esquadra al servei d'una política de seguretat integral.

Pot afirmar-se que l'Estatut de 2006 constitueix un avenç en el reconeixement nacional de Catalunya dins de l'Estat espanyol i una ampliació i consolidació de les facultats i les condicions d'autogovern de Catalunya. Amb l'Estatut, Catalunya ha augmentat i millorat la seva capacitat de decisió col·lectiva

Un estil de govern

Per a un govern que representa un canvi polític fort, tant o més important que les reformes empreses ho és l'estil de governar i de fer política. Sens dubte es tracta d'una qüestió més subtil, massa sovint reduïda a la política de comunicació, però que afecta el funcionament intern del govern, la direcció de l'administració pública, les relacions polítiques i institucionals, la relació amb la societat organitzada, el tracte amb els ciutadans. Totes elles qüestions directament relacionades amb la qualitat democràtica, la transparència i el rendiment de comptes.

Un tret distintiu de la manera de governar de les esquerres ha estat la voluntat de concertació d'algunes polítiques fonamentals, concretada en una sèrie d'acords i pactes nacionals que han aconseguit aplegar les voluntats dels agents econòmics i socials i en determinats casos del principal partit de l'oposició. Així en dues legislatures s'han assolit l'Acord per la Internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana, els Pactes Nacionals per l'Educació, per la Immigració, per la Recerca i la Innovació, per les Infraestructures, per l'Habitatge. I en plena crisi econòmica, els 30 compromisos per l'ocupació, el teixit econòmic i el desenvolupament social de Catalunya.

Una altra novetat qualitativament important és la des-governamentalització de la gestió de determinats organismes públics. Molt significativament de la Ràdio i Televisió públiques o de la Cultura a través del Consell de les Arts. Com també és destacable la millora substancial de l'accés dels ciutadans i de les empreses a l'Administració de la Generalitat gràcies a l'aplicació de les noves tecnologies de la comunicació.

Són tres exemples que denoten un canvi d'estil orientat a propiciar el màxim consens social possible en les grans qüestions de país, a reduir l'intervencionisme governamental en sectors tan sensibles com els mitjans de comunicació públics i la política cultural, i a millorar l'accessibilitat dels ciutadans als serveis públics.

Però sobre els que planegen ombres en relació a la seva consistència: el risc de disminuir la capacitat de decisió governamental si s'abusa de la concertació; la constatació que la des-governamentalització no garanteix la des-partidització; o la comprovació que l'ús intensiu de les TIC no comporta necessàriament una millora qualitativa de la comunicació i de la participació.

Recapitulant

Hi ha prou arguments en les orientacions i en l'obra de govern desplegada durant dues legislatures pel govern catalanista i d'esquerres per defensar davant dels electors la seva continuïtat. No ens trobem davant d'un balanç que es mereixi una esmena a la totalitat. En tot cas, poden ser raonables esmenes parcials relatives

a la persistència d'hàbits partidistes que han perjudicat la visibilitat de l'obra de govern; o a les dificultats per transformar l'experiència de la coalició governamental en una aliança estratègica; o a l'escassa voluntat per fer convergir de les cultures polítiques socialdemòcrata, ecosocialista i republicana; o a la pèrdua de l'inicial impuls reformador.

Els ciutadans i les ciutadanes que en un moment o altre han fet confiança en els governs catalanistes i d'esquerres es mereixen que les forces polítiques que els han protagonitzat facin l'esforç d'explicar el sentit de la seva acció, d'exposar amb orgull i convicció els objectius assolits i l'obra realitzada, de respondre amb humilitat dels

objectius mancats i dels errors comesos i, sobretot, de renovar el compromís reformador que va justificar la seva aposta ara fa set anys. ■

Enfortir els serveis públics, impulsar la transició cap a un nou model productiu, garantir la cohesió social del país amb especial atenció a la integració de la nova immigració i propiciar l'equilibri territorial i mediambiental per mitjà d'una exhaustiva planificació i d'una forta inversió en infraestructures han estat les quatre grans orientacions estratègiques de l'acció de govern

Un tret distintiu de la manera de governar de les esquerres ha estat la voluntat de concertació d'algunes polítiques fonamentals, concretada en una sèrie d'acords i pactes nacionals que han aconseguit aplegar les voluntats dels agents econòmics i socials i en determinats casos del principal partit de l'oposició